

В. Левинський

КОРОТКА ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛДЕМОКРАТІЇ АВСТРІЇ

(до її розколу в 1911 р.)

(Продовжене).

Третій з'їзд партії, що відбувся в дні 14 і 15 марта 1909 р., в якому взяло участь 112 делегатів з 25 повітів Галичини, як своїм чисельним обсягом так і характером нарад, миг служили дійсним покажчиком розвитку й сили української соціал-демократії, особливо ж по містах. Характерно, що коли в попередніх з'їздах gros учасників з'їзду становили селяне, так на III з'їзді переважали міські робітники.

Опріч справи еміграції та агітації за виборчою реформою до галицького союзу, справа організації заняла майже всю головну увагу з'їзду. Порішено особливу увагу звернути на потребу й konieczність так званої "Kleinarbeit", на потребу дрібної, систематичної й консеквентної роботи серед робітників. Ся дрібна робота є основою сили кожної партії. Тільки через неї вироблює ся серед робітників карність, привязане до організації, поглиблене їх пролетарське свідомість. Важною ухвалою з'їзду є рішення його в сириві участі партії в буржуазних культурно-просвітних товариствах (Просвіта, Січ). З'їзд станув на тим засадничим становищі, що тільки "Волі" є тими організаціями культурними, через які треба вести культурно-просвітну роботу серед робітників. Заявляючи за партійністю й соціалістичністю сеї роботи, він станув проти участі соціал-демократії в буржуазних культурно-просвітних організаціях. Та найважнішою справою з'їзду була безперечно справа фахових (професійних) організацій.

Почати організувати сільських робітників в фахові спілки, приєднуючи їх до централі в Габльонці, пізніше перенесеної до Відня. В практиці показав ся сей проект трудним до переведення в життя. У перше на сьому з'їзді станула досить гостро справа міських фахових організацій. Сконстатовано зрїст в останніх часах в фаховім руху українського робітництва, головне в промислі хемічній, деревній, тютюновій та при залізницях. Сконстатовано теж, що українські робітники, яких число в галицьких фахових організаціях доволі значне, позбавлені є всяких національно-культурних своїх прав. Дебата, що виявлялась над сею справою, а забирали в ній голос головне робітники, підносячи гіркі жалі на упосліджене й покривджене своє в існуючих галицьких фахових організаціях, — була одним з дуже несприятливих до присутних на з'їзді представників фахових організацій і для польських соціал-демократів актом обжалування. Остаточно передано справу до полагождення спеціальної комісії, в якій склад між іншими увійшов представник езекутивного комітету ППС.Д. (посол Морачевський) та фаховий секретар східної Галичини. Комісія випрацювала, прийнята з'їздом такого змісту резолюцію:

Третій з'їзд У.С.Д.П. уважає в справі фахових організацій за вказане:

1) Заснування в будучності на відповідній ступні розвитку організації окремих українських органів чи то додаткових листків для поодиноких організованих робітничих фахів.

2) Заснування окремого фахового секретаріату для східної Галичини з угляденням звязкових відносин, то значить, зі спеціальним угляденням української мови.

3) Видаване по змозі всяких друків організаційних та відозв також і в українській мові.

З'їзд ухвалив предложити сі домагаю найближшому з'їздові фаховому Галичини і відповідним центральним інстанціям фахових організацій.

Се були незвичайно скромні домагання з'їзду, висловлені в несмілій формі на адресу тих інстанцій, від котрих залежало їх здійснене і на здійснене яких можна було надіятись.

Сам факт поставлення сих домагань добре свідчив про зрїст українського робітничого руху.

Покішком сили й впливів партії може послужити теж її преса й видавництва. Не зважаючи на всі труднощі поширена людовой опозиційної преси — в країні анальабетизму, якою є Галичина, "Земля і Воля", головний орган партії почав виходити в наслідді 2.000 примірників і майже опанував ся. З 1907 р. партія приступила до видавництва популярних брошур "Червоний Прапор". Поодинокі брошури виходили в наслідді від 1000 до 10.000 примірників. На Буковині виходила два рази в місяць "Борба", що випускала теж неперіодично в формі додатку брошури під назвою "Слово Певди". З 1909 р. почала теж партія видавати "Робітничий Календар" в наслідді від 3.000 до 5.000 примірників. По речу з сими видавництвами вийшло в світ теж окремо кілька партійних брошур. Вся ся видавнична праця, належить зазначити, спочивала в руках опозиції, котра після з'їзду в 1909 р. мала вже домінуючий вплив в українській робітничій руху та при важких умовах і перешкодах з усіх боків йшла консеквентним кроком вперед до реалізованя тих завдань, які вкладали на неї само жите та природні потреби українського

робітництва.

Якже ж ставили ся до тих перших самостійних кроків українського робітництва українські міщанські партії?

Історія розвитку поодиноких суспільних клас в західній Європі і їх взаїмних відносин поучає нас, що міщанство із здобутком умов для своєї самостійної екзистенції, в першій мірі виступало проти робітничої класи й робітничого руху, коли вона зважилась йти теж своїм самостійним кроком.

З сього погляду українське дрібне міщанство не є і не може бути винком. Воно, здобуваючи після 1907 року корисні умови для своєї екзистенції й розвитку, змінило теж свою політику супроти українського робітництва, що власне почало йти своїм самостійним кроком. Тож відносини української націонал-демократичної і радикальної партії до української соціал-демократії приймають під той час гостро ворожий характер.

Перед в боротьбі проти українського робітничого руху веде партія українських націонал-демократів, як властива виразниці інтересів українського дрібного міщанства. Українська націонал-демократія добувши з 1907 р. дійсну політичну силу, починає з того часу вести виразну політику в напрямі скріплення середніх і дрібних елементів українського села й міста. Теорія й практика сього сторонництва починає не в міру ідеалізувати "самостійного трудівника", з його малими й дрібними ділами. Його економічна політика на ґрунті соймовий — се політика рентових осель, на ґрунті парламентарізм — аграрна, солідарна з усею політикою австрійських аграрів ведена во ім'я зеленого прапора. Демократизм його, що ще недавно кокетував із соціалізмом та революцією, стає дуже проблематичної вартости. З опозиційної до недавня політичної групи в парламенті стають вірною гвардією правительства, услужною в кожній хвилі давати йому бюджет, рекрута, податки і т. п. В тій фазі свого розвитку, малучиши вшехпольські взірці, переймає від них так зв. "теорію національної боротьби", крикуючи націоналістичну фразеологію, а перш усього ненависть до соціалізму та до робітничого руху.

Подібне треба сказати і про партію українських радикалів. Науковий соціалізм в програмі сеї партії став тільки етикеткою. За весь час свого істнованя від 1899 р. вона ніколи не мала власної ідейної фізіономії. Все балажувала між націоналізмом і соціалізмом. І доси живе вона більш традицією старої радикальної партії, яка серед селян ще не вигасла. По році 1907, котрий значно її скріпив (партія здобула кілька парламентарних мандатів), вона утворила просто ліве крило української націонал-демократії. Ознака її політики практичної — націоналізм з сильним аграрним забарвленням. З сими перейшла вона теж і ворожість супроти української соціал-демократії.

Ненависть українських міщанських партій до української соціалдемократії досягнула при останніх виборках до австрійського парламенту в 1911 р. кульмінаційний пункт. Оден із радикальних агітаторів (О. Назарук) кинув в органі своєї партії "Громадський Голос" гасло — поборювати кандидатів української соціалдемократії на рівні з москвофілами. Се гасло підхопила українська націоналдемократична преса. "Свобода", популярний орган нац. дем. стороництва (редагована тоді В. Лотоцьким) в ряді демагогічних статей порівнювала українських соціалдемократів, що — мовляв — змагають до того, аби українським селянам землю відібрати та пустити їх з торбами, — з Турками і Татарями, що колись з димом пускали українське добро, але землі їм не відобрані. Явно поборювала українська націоналдемократія соціалістичних кандидатів всіми силами, не дофачує перед ніякими способами агітації. Тайно піддавала проти укр. с. д. кандидатів, кандидатів польської "Ради Народової". Доказом на се може послужити гектографована відозва укр. нац. дем. виборчого комітету 68-го виборчого округу, звернена проти с. д. кандидата Остапчука, котру як незвичайно цікавий до кумент для характеристики відносин українських міщанських партій до партії українського пролетаріату наводимо в цілости:

"Брати Хлопи! Дуже довго пан Яцько Остапчук, сумної слави буваний посол до Ради державної і посол вільного в Калуських, не мав відваги агітувати за собою так енергично, як в 1907 р. пам'ятав він о тім дуже добре, що в 1907 р. понаобиював дуже багато, а як поїхав до Відня, то нічого не зробив! Тому сором було йому йти між хлопів та просити о голоси. Але скоріло Яцько по пробувати ще раз шасті! Так собі гадає Нико Остапчук: "Хлопи дурні, не читають газет та не знають, чи робив що в Відні, чи слав, поборюю, ануж власть ся!" Хруні роз'їхали ся по селах захвалити Яцька, захвалити його нечесну роботу за великою горляка та ковбасу, та хотять вибрати Яцька послом! Хлопи! Робіть як хочете, голосуйте на Голубовича (кандидат укр. нац. дем.), або на Заморського (вшех поляк, кандидат польської Ради Народової — В. Л.) але на Остапчука не голосуйте! Остапчук запропав хлопів і хлопський гонор, а тепер хоче їх купити! На погібель Остапчуков! Проч ч хуїни! Гарзад Вам усім! — Український виборчий комітет 68 окр. Візьму тую прочитайте всім в читальні! Подавайте з рук до рук, з хати до хати!"

При такій агітації з боку українських націонал-демократів проти кандидатів української соціал-демократії, котра виключно задана була на власні свої сили, маючи проти себе всі інші міщанські партії, страти її були сподівані. Здобуваючи 21.618 (як про се довідемося з остаточних вислідів виборчих, переведених центральною статистичною комісією у Відні) і мандат, стратила в порівнянню з попередніми виборками значне число голосів (страту в голосях зазначу-

ють всі інші партії) і мандат.

Так поставились українські міщанські партії до партії, заступаючої інтерес українського робітництва саме в тім періоді, коли вона зірвалася йти своїм самостійним кроком. Те відношене найкраще показує, якою блягою є всякі теренні міщанських політиків і публіцистів про національну єдність і гармонію і т. п. (Далі буде).

ЩО ДІЯЛО СЯ НА АВСТРІЙСЬКІЙ УКРАЇНІ?

III.

В липні і серпні 1915 р. заняли армії центральних держав Холмщину, полудневу част Гроденщини і Мінщини та част Волині — одним словом спорний шмат української землі.

Загальна Українська Рада звернула ся зараз до австрійських і німецьких окупаційних а також і центральних властей з рядом домагань що до тих українських земель.

Домагання сі були: 1) створити з українських земель окреме українське губернаторство; 2) губернатором має бути Українець, 3) всі окупаційні уряди мають бути обсаджени Українцями як місцевими, так і австрійськими, 4) урядова мова українська, 5) закладати українські школи на кошт окупаційних держав, 6) дати повну свободу віри, 7) опороженні приходуства обсадити тимчасово православними поїтами Українцями з Буковини, 8) для уніятів дати уніятських поїтів з Галичини (Українців), 9) дати свободу створення, 10) допустити видаваня українських січових стрільців до служби в етапах, 13) дати дозвіл вільного в'їзду Українцям з Галичини, 14) заложити курси учителів для українських шкіл і т. д. і т. д.

Коліж показало ся, що Поляки згодошують свої неоправдані претензії до сих українських земель треба було ще з окрема протиділати польським замахам.

Загальна Українська Рада спротивляла ся найбільш рішуче, щоби Холмщину з окрема три повіти австрійської окупації Грубешів, Томашів і Холм прилучувати до генерал-губернаторства Люблин, бо се останне найшло ся в польських руках.

На представленя З. У. Ради відповіли зразу австрійські власти, що не мають наміру прилучати Холмщину до Польщі, противно хотять зберігати границі Холмської губернії утвореної в 1912 році. Але кілька місяців пізнішого впливи Поляків так покріпшали, що злуку сю переведено мимо протестів З. У. Ради і згаданих обіцянок. Начальна управа австро-угорської армії видала зразу (в літі 1915 року) розпорядок, по якому в Холмщині українська мова мала бути урядовою у зносинах з сторонами, мали бути закладані українські т. и.

З годом однаке Поляки так зросли в силу, що українську мову зовсім усунуно і закладано тільки польські школи.

Загалом виявилось ся, що всі заходи Українців остались без успіху. Цілу Холмщину передано в руки Поляків.

Військовий командант Холма полковник Кружяків відповів на заходи Союзу Визволення України, щоби вільно було видавати українську часопись у Холмі, що така часопись непотрібна, бо ані у Холмі, ані в Холмським окрузі

нема ніяких Українців, є тільки Поляки і якась мішанина польсько-московська, котра говорить якимсь своїм наріччям, але української мови не розуміє і українського письма не уміє читати!

Так само не дозволено видавати українську часопись на Волині.

Проханя дозволу внесли і загальна Українська Рада і Союз Визволення України.

Оба проханя остали до нині без відповіді. Недозволено також галицьким Українцям їхати в окуповану землю, щоби організувати там школи та господарську кооперативу.

З таким трудом виеднано тільки одно, а саме дозвіл осунувати в Ковелі, Володимирі Волинським і Луцьку Комісаріяти Українських Січових Стрільців.

Сі комісаріяти мали бути посередниками між населенем, а австро-угорською армією. Вони справді багато доброго зробили населеню при всяких нагодах прим. апровізація, реквізиція для армії, евакуація і т. д. Побіч сього комісаріяти займали ся закладанем українських початкових шкіл. В сих школах учили або учительки Українки Спровождені з Галичини, або сами ж таки Стрільці.

В останніх часах всіх Стрільців покликано назад до кадри і багато шкіл остало без учителів, а ще гірше, що нема кому займатися організацією українського шкільництва.

В усіх тих зарядженях і відмовах на шкоду українській справі всюди видно польську руку! Поляки стоять на своїм історичним становищі відбувати Польщі на українських землях, що колись належали до Польщі.

Щоби оправдати свої претензії до українських земель ведуть роботу в двоякім напрямку: 1) старають ся не допустити ніякого українського руху на тих землях, спинаючи школи, ча сописі, товариства і т. д.

2) Старають ся заводити всюди польщину: закладають польські школи, польські товариства, уводять польську мову в урядоване і т. д. Се їде їм досить легко, бо своїх людей мають богацько по всіх австрійських урядах та в армії. Через се австрійське правительство ставить ся на бік поляків — з одної сторони помирає і протегує поляків, з другої українському рухові робить всякі можливі перепони та труднощі.

Українці найшли ся у нерівнім бою, тому ясно, що побіда не може бути по їх стороні.

Найбільше лихо в окупованих областях коринить ся в тім, що дуже багато Українців опустило свої рідні оселі. Звісно, що російське військо забирало з собою примусом всіх православних, отже Українців, полишаючи католиків і Жидів на місцях. З того вийшла найбільша шкода для Українців, бо їх процент спав до меншости (особливо в Холмщині, а Поляки і Жиди пішли дуже в гору.

На сім осунувать Поляки свої претензії до українських земель і послугують ся теперішніми національними відносинами, переконують посторонних про слушність своїх домагань.

На сю небезпечну роботу Поляків треба звернути пильну увагу і не допустити, щоби їх хитрі заміри здійснили ся!

З окрема на майбутніх мирових переговорах прийде ся обороняти українські землі від польських забіганок і тому дуже важне, щоби на мировій конференції Українці були як слід заступлені.

"Роб. Газ."

Американець.

ВЖЕ вийшла з друку книжка п. з. „Промова Ф. Адлера на суді”. Ціна 15 цнт. Замовляйте в редакції „Роб' Народу”.

НЕБУВАЛА НОВІСТЬ!

Альбом історії світової війни, в фотографічних кольорових образах.

Сей прекрасний альбом, в формі великої книги 11x16 цалів, займає кількадесят сторін друку на красивім папері, містить в собі множество найновіших фотографій зі всіх фронтів теперішньої великої світової війни. Є він милою пам'яткою в кожній домі. Неодин в ній знайде фотографію своїх родинних сторів, свою хату, село та містечко. Неодин розпізнає між жовірами свого брата, приятеля та знакомого. В альбумі знайдете все, що Вас интересує, в ПЕРЕКРАСНИХ КОЛЬОРОВИХ ОБРАЗОХ. Сей прекрасний альбом, кожний повинен собі його спровадити! Ціна альбому з пересилкою 25 цнт., 2 за 45 цнт. Наклад не великий. Проче спішіть ся з замовленнями, щоб опісля не було запізно.

Замовлення і належність просить ся слати мон-ордером або марками на адресу:

K. PIASECKI, 205 East 14th St., New York, N. Y.